

ROMKINJE

Svenka Savić & Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović, *Romkinje: biografije starih Romkinja u Vojvodini*, Futura publikacije, Novi Sad 2001.

Zbirka biografija *Romkinje* sadrži devetnaest životnih priča starijih Romkinja iz Vojvodine, prikupljenih i obrađenih biografskim metodom. Autorke ove antologije, tri studentkinje Ženskih studija u Novom Sadu, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović i same su pripadnice romskog etniciteta. Njihov mentor i ujedno koautor knjige je Svenka Savić, profesor na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Prema uvodnoj napomeni mentorke, knjiga je nastala u okviru projekta "Mlade Romkinje za stare Romkinje" i kao rezultat usavršavanja studentkinja u tehnikama i metodima istraživačkog rada. To je ujedno i prva knjiga takve vrste objavljena kod nas.

Biografije sakupljene u ovoj knjizi zapravo su transkripti audio-zapisa svedočenja žena, vojvođanskih Romkinja starijih od pedeset pet godina, o važnim razdobljima i događajima iz njihovih života. Nazivi ovih životnih priča dati su po imenima (bez prezimena) i godinama života naratorke, koji su ujedno i bili kriterijum za redosled priča u knjizi i njihovo razvrstavanje u tri dekade: od 1920. do 1950. godine.

Sva kazivanja započinju sećanjima iz detinjstva, na koja se uz manja ili veća variranja nadovezuju priče o siromaštvu, preživljavanju, ratovima, udajama, ljubavi, deci, običajima, verovanjima, starosti, samoći, neispunjenim željama i na kraju, često porukama i poukama mladima, prevashodno devojkama, njihovim unukama.

Priče su različite kao što je različit i svaki pojedinačni život, ali u isto vreme i povezane mnogobrojnim zajedničkim nitima. Pripovedane uglavnom na srpskom jeziku (samo tri priče su prevedene s romskog), odli-

kuju se nestandardnim, živopisnim ali ponekad teško razumljivim jezikom (iz perspektive autora ovog prikaza, naravno). Kazivanja, protkana digresijama, povremeno teško uhvatljivih tokova, izrazito su slikovita, vitalna i žilava, često mučna i tužna, ali neizostavno iskrena i hrabra. Život je tako živ u njima.

Detinjstvo je proticalo u ratnim ili posleratnim godinama, u mnogočlanim porodicama, obeleženo uglavnom siromaštvom, bedom, glađu, strahovima ali i igrom s mnogobrojnom decom iz porodice i okoline. One koje su se *školovala* obično su završavale po dva ili tri razreda osnovne škole i onda je napuštale, na insistiranje jednog ili oba roditelja, da bi radile i pomagale u kućnim poslovima i čuvale mlađu decu. Zanimljivo je da im je svima žao što nisu završile škole i time sebi obezbedile bolji život. *Udaja* je zajedničko, najčešće bolno, iskustvo svih ovih žena, posebno onih koje su bile poslušnije ili manje hrabre da pobegnu "za koga su htele". Obično su ih u periodu od trinaeste do sedamnaeste godine očevi prodavali. Mnoge od njih su bežale i vraćale se kući, pa se kasnije ponovo udavale. Veoma otvoreno govore o ljubavi, o muževima koje nisu volele, i o sreći i zadovoljstvu u životu s ljudima koje su volele. Dobar (ekonomski održiv) i srećan brak predstavlja vrhunsku vrednost. Deca se podrazumevaju, i to puno dece, ali i puno pobačaja. *Tradicija* se održava i poštuje.

Većina žena kao osnovni razlog siromaštva navodi – nemanje zemlje. Gotovo sve su *radile* kao nadničari, kopale, čistile, prale, lepile kuće, bavile se trgovinom i tako dobrim delom, a često i u potpunosti, izdržavale porodicu. Samo nekolicina njih spominje prosjačenje, gatanje i krađu, što je veoma interesantno s obzirom na stereotipe o Romkinjama. Mali broj naratorki je bio zaposlen u državnoj firmi. *Starost* je, uglavnom, obeležena samoćom, tugom, i izrazitim siromaštvom; one srećnije imaju penzije i/ili žive s decom ili unucima.

Svenka Savić u uvodnoj kratkoj analizi ovako sakupljenog materijala izdvaja tri prelomne ravni u životnim ciklusima kazateljki, a to su ratovi, veridba/udaja i starost.

Interesantno je da pitanja etniciteta i etničke diskriminacije, kroz priče ovih žena, ne ostavljaju utisak primarnog, ponekad čak ni značajnog faktora u određenju njihovih sudbina. Čitajući ove priče, na povr-

šinu isplivavaju druga dva aspekta koji se nameću kao neposredni uzročnici tako teških i tužnih života, a to su siromaštvo i tradicionalna, robovska rodna uloga žene. Priče o gladi, patnji, nemaštini ne razlikuju se bitno od života siromašnog seoskog neromskog stanovništva u periodu između i posle dva svetska rata. Tek u nekoliko priča, u momentima u kojima natorke svojom snalažljivošću ili zaslugom svojih roditelja bivaju egzistencijalno pozicionirane izvan krugova bede, dolaze do izražaja neke od posledica etničke diskriminacije, u vidu otežanog pronalaženja posla, ili iskaza negativnog samoopažanja (indirektnog ili direktnog).

Perspektiva ove knjige, dakle, prvenstveno osvetljava *circulum vitiosus* bede i internalizovane tradicionalne uloge žene. Tako se susrećemo sa zapravo trostrukom marginalizacijom ovih žena: marginalizovanim položajem socio-ekonomske zajednice kojoj pripadaju, obespravljanim položajem žene u okviru te zajednice, i starošću, tj. biološkom i ekonomskom neproduktivnošću. Iz te perspektive, i te kako je relevantno govoriti o pravima žena za koja se feministički pokret borio na samom početku borbe za ženska prava i koja su mnogobrojnim ženama u mnogim sredinama odavno zagarantovana, pa tako postala prirodna, podrazumevajuća i nevredna angažovanja.

Čini se da bi projekat bio potpuniji prilog odgovoru na takozvano romsko pitanje tek ako bi se nastavio, prikupljanjem životnih priča Romkinja iste starosne strukture iz drugih delova zemlje, zatim kazivanjem mladih Romkinja i ispovestima Roma koji, iako privilegovani u tradicionalnom patrijarhalnom sistemu zajednice, ipak predstavljaju njen marginalizovan deo, i sigurno imaju šta da kažu, a priča o položaju žene i rodnim ulogama tako bi se upotpunila kazivanjima s druge strane ogledala.

Svakako, ova zbirka životnih istorija sa svojim sličnostima i razlikama gradi jednu mrežu izazova za različite vrste analiza, etnoloških, socioloških, psiholoških, lingvističkih, socio-medicinskih, rodnih, kulturoloških i drugih. Ujedno, kao sirova građa, kao skladište čistih, nedoteranih, golih života, ova zbirka bi mogla biti dragoceno izвориšte inspiracije za različite vidove umetničkog istraživanja ljudi i njihovih života u društveno-istorijskom kontekstu.